

Aan: Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

<https://www.internetconsultatie.nl/wolven>

Putten, 2 juni 2025

Kenmerk: B4518-1

Betreft: reactie consultatie wolf en goudjakhals

Geachte heer, mevrouw,

De Nederlandse Melkveehouders Vakbond (NMV) is een vereniging die als doel heeft het behartigen van belangen van melkveehouders. NMV is een vakbond voor en door melkveehouders.

Hierbij wil NMV namens bezorgde en betrokken (melk)veehouders, burgers en buitenlui reageren op de internetconsultatie over het voornemen van de overheid om de bescherming van de wolf en goudjakhals voort te zetten en de nieuwe juridische kaders te implementeren.

Enkele punten zijn van groot belang voor u en voor ons en zijn gebaseerd op juridische beginselen zoals grond-, kinder- en mensenrechten. De complexiteit en de risico's/negatieve effecten zijn het gevolg van het wolvenbeleid dat tot nu toe werd uitgevoerd. Wij wensen een gewijzigd wolvenbeleid dat rekening houdt met grondrechten, een ongeschonden genot van eigendommen, woongenot, leefomgeving en openbare veiligheid voor iedereen.

Wolven

Sinds 2015 zijn er weer wolven in Nederland, terwijl er 150 jaar geen wolven geweest zijn. Voor onze verre voorouders was het toen al duidelijk dat er voor wolven in Nederland geen ruimte is. Nederland is te dicht bebouwd, te dicht bevolkt, heeft een intensief en druk wegennet, versnipperde natuur, met daartussen een zorgvuldig onderhouden cultuurlandschap. De wolven hebben in Nederland geen natuurlijke vijanden.

De explosieve groei van de wolvenpopulatie zonder natuurlijke vijanden zorgt voor grote maatschappelijke onrust. Niet alleen bij inwoners, kinderen, fietsers, voetgangers, (hobby)boeren, campings, paardenhouders, (hobby)dieren, dagrecreanten en toeristen. Iedereen die op het platteland schapen, paarden, pony's, alpaca's, honden, overige hobbydieren en rundvee houdt is beducht voor slachtpartijen van de oprukkende wolven. Helaas is de maatschappelijke onrust de afgelopen jaren regelmatig bewaarheid door afschuwelijke en angstaanjagende wolvenaanvallen. De wolven gedragen zich veel slechter dan bij aanvang werd voorspeld door deskundigen.

Wij weten nu te weinig over de gevolgen van de goudjakhals en hopen dat de deskundigen het dit keer wel goed voorspellen en dat dit geen herhaling wordt van de wolf-problemen bij de goudjakhals adviezen.

Wolven leveren geen wezenlijke bijdrage aan cultuur en natuurlandschap in Nederland. Een wolf maakt geen onderscheid in predatie in zeldzame en kwetsbare in het wild levende soorten die nodig kunnen zijn voor het behalen van natuurdoelen. Een dier als de moeflon, dat nodig is voor beheer van een aantal (prioritair) Europees beschermde landschappen op de Veluwe, is ernstig in de stand gereduceerd door het wolvenbeleid.¹ Wanneer de moeflon en het schaap de heide niet meer begrazen zal het heidelandschap niet alleen vergrassen, maar zullen er ook bomen gaan groeien en zal het bos worden. Het gaat niet alleen over de predatiesoorten, maar ook het natuurlijk beheer dat daarmee geschaad wordt en een slechte invloed heeft op de instandhouding van flora en fauna.

Een wolf is niet selectief in haar predatiegedrag en houdt geen rekening met kwetsbare soorten. Het is aannemelijk dat er nu al soorten afnemen door predatie van wolven zonder natuurlijke vijanden, waarbij wolven zich explosief vermeerderen. De wolf is een storende factor die niet aanwezig was bij het ontstaan van de HR (Habitatrichtlijn) en die een groot gevaar vormt voor de verslechtering van een aantal soorten die wel aanwezig waren ten tijde van de aanwijzing. De staat van instandhouding van de wolven dient vanuit Europa bekeken te worden, er is immers een gezonde wolvenpopulatie in de EU. Zelfs de landen die veel meer ruimte hebben dan Nederland, zoals bijvoorbeeld Zweden en Frankrijk, voeren populatiebeheer uit.

Wolf werend raster

Wij ervaren dat de plaatsing van wolf werende hekken in heel Nederland geen duurzame oplossing is. De hoge hekken van minimaal 1.20 meter verstoren het leefgebied van andere soorten. Het is ook tegenstrijdig met het beleid dat wilde dieren zich vrij moeten kunnen verplaatsen. Want waarom zijn er ecoducten, wildtunnels en ecologische verbindingzones aangelegd? Juist zodat dieren in het wild zich vrij kunnen verplaatsen. Hoge elektrische hekken tot 9000 Volt kunnen gevaar opleveren wanneer een mens een weiland niet snel kan verlaten als er een calamiteit is met een onrustig paard en/of graasdier. We zien dat belangrijke leveranciers geen pasklaar antwoord hebben over wolvenwering voor paarden.² Mogelijk zijn de door BIJ12 geadviseerde elektrische wolvenhekken strijdig met andere wettelijke dierenwelzijnsregels. Er zijn geen onderzoeken bekend waarbij het veiligheids- en Arbo-effect voor mens en dier volgens de Nederlandse- en EU wetten is beoordeeld.

Het ontbreken van voldoende veiligheid door de wolf en te hoge hekken zorgt voor een ongewenst werkklimaat in de paardenhouderij en dierhouderij dat o.a. strijdig is met de Arbeidsrichtlijnen.³

De door BIJ12 geadviseerde hoge, wolf werende hekken mogen niet zomaar geplaatst worden.⁴ De meeste omgevings- en bestemmingsplannen en de vrijstellingslijst (v.h. bijlage II BOR) voorzien niet in deze hoge hekken.

¹ <https://reddemoeflon.petities.nl/>

² https://www.gallagher.eu/nl_nl/advies-inspiratie/elektrische-afrastering/afrastering-voor-boerderijdieren/paarden#anchor-8

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0104>
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0088>

⁴ <https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/wolven/#3-1-afschermingsmaatregelen>

Wij verzoeken te zorgen voor legalisatie door bijvoorbeeld een projectplan of rijksinpassingsplan van de hoge hekken door middel van een generieke 'oplossing' voor het grondgebied van Nederland, zodat er oplossingen zonder omgevingsvergunning met een lange doorlooptijd gerealiseerd kunnen worden. De wetgever heeft onder de omgevingswet deze hoge hekken niet toegevoegd aan de lijst van vergunningsvrije bouwwerken, niet zijnde gebouw.

We zien en merken dat wolf werende hekken helaas onvoldoende bescherming bieden aan dieren en aan mensen. Wolven springen met gemak over de afrasteringen of ze graven zich eronderdoor.

Steeds meer gedeputeerden erkennen ook dat wolf werende hekken nauwelijks werken. Er dient een onderzoek te komen naar de kwaliteit en het effect van de reeds gerealiseerde wolvenhekken. Andere landen kennen geen verplichting tot wolf werende hekken. Het plaatsen van hoge elektrische wolf werende hekken is geen bevredigende oplossing en is ook geen effectieve en betaalbare methode als beschermingsmaatregel.

Als er inspanningen verwacht worden om bewegingsvrijheid voor de wolf te verbeteren, dan moeten de kosten hiervan volledig vergoed worden en niet worden afgewenteld op de gebruikers van die ruimte. Alle inspanningen en kosten die grondgebruikers en (hobby)dierhouders moeten nemen om hun dieren te beschermen tegen de wolven, schades, etc. dienen volledig vergoed te worden en mogen niet afgewenteld worden op de gedupeerden met een eigen risico of anderszins.

Vanuit de overheid en de maatschappij wil men meer weidegang stimuleren. Binnen het GLB wordt meer uren weidegang als ECO-maatregel aangemerkt om juist biodiversiteit te versterken. Maar de angst voor wolven aanvallen op een kudde weidende paarden, schapen of runderen belemmert de weidegang.

Als veehouders hebben we zorgen om de financieel-economische gevolgen voor de zorg en het welzijn van onze dieren. We zijn verantwoordelijk voor het welzijn van onze dieren! Daarvoor hebben we meer maatregelen nodig dan alleen hekken. De populatie en leefgebieden van wolven moet bespreekbaar worden. En ook het beleid moet bespreekbaar zijn, waarbij beheer van de wolven een onderdeel moet zijn van het faunabeheerplan. De HR biedt volgens artikel 16 lid 1 onder B de mogelijkheid om wél in te grijpen.

Afspiegeling samenleving/wetenschap

We missen in het participatieproces een afspiegeling van de samenleving die recht doet aan de inwoners van het platteland en het electoraat. In de wetenschap zien we eenzelfde ontwikkeling, die geen recht doet aan een debat met alle wetenschappelijke meningen.

De tijd heeft ons geleerd dat de voorspellingen van de gekozen wolvenadviseurs niet uitkwamen. Als dat met de goudjakhals ook zo verloopt, dan verzoeken wij u tijdig te voorzien in passend beleid.

Bescherming mens en dier

NMV is van mening dat de wolvenstand zonder natuurlijke vijanden passend moet worden beheerd, waarbij de bescherming van mens en gehouden dieren voorop moeten staan en de allerhoogste prioriteit moeten hebben. Ter bescherming van humane grondrechten dient er veel eerder afschot mogelijk te zijn.

Alle wolven die zich ophouden in de buurt van mensen, kinderen en gehouden dieren moeten vanaf een zone vanaf de openbare wegen/paden zonder meer door eenieder verstoord mogen worden. Dit mag niet enkel tot probleemwolven beperkt blijven. Naast beheer van de wolvenstand, dient er een landelijke vrijstelling te komen voor het verstoren van de wolf.

Verstoring zorgt ervoor dat wolven voortaan beter uit de buurt van mensen blijven.

De ervaring leert dat wolven zich snel en volgens DNA-sporen ook zwemmend door de grote rivieren verplaatsen. Zo zorgde probleemwolf GW1554M in mei 2020 in korte tijd voor meer dan 40 slachtoffers in Gelderland en omstreken. Dergelijke solitaire wolven maken veel meer slachtoffers dan dat ze voor hun voedingsbehoefte nodig hebben.

Nederland is met uitzondering van natuurgebieden die al eerder afgesloten zijn (zoals Oostvaardersplassen) te klein voor wolven en zeker voor nog meer wolven.

Wij pleiten voor een nulstand. We leven immers in één Europa waar er veel geschiktere gebieden zijn waar de wolven voor veel minder overlast zorgen. De vrijheid die de wolf in Nederland tot nu toe kreeg moet verder teruggebracht worden, omdat die ten koste gaat van de bewegingsvrijheid van mensen, kinderen en andere dieren.⁵ Eenieder heeft immers het recht zich vrijelijk te verplaatsen en te vertoeven binnen de grenzen van elke Staat volgens artikel 13 van het UVRM.⁶

Verdragen dienen vooral mensen te beschermen en kunnen rechtstreekse werking hebben en boven nationale wetten staan.

De massale aanwezigheid van wolven - die zich explosief vermeerderen zonder natuurlijke vijanden - is een groot gevaar voor ons woongenot, onze openbare veiligheid, onze (klein) kinderen en (huis)dieren. Er hebben al te veel incidenten met kinderen, honden en volwassenen plaatsgevonden. Hiermee worden grondrechten geschonden. Dit is o.a. strijdig met artikel 5 van het EVRM, dat het recht op veiligheid dient te beschermen.⁷

Het gevaar dat kinderen nu lopen op straat, spelend onderweg naar school of anders is eveneens in strijd met artikel 3 van het kinderrechtenverdrag.

⁵ <https://nos.nl/artikel/2529386-gemeente-leusden-sluit-deel-landgoed-den-treek-voorlopig-in-verband-met-wolf>

⁶ <https://www.uu.nl/onderwijs/universele-verklaring-van-de-rechten-van-de-mens-75-jaar/artikel-13-vrij-reizen#:~:text=Eenieder%20heeft%20het%20recht%20zich,zijn%20land%20terug%20te%20keren.>

⁷ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=legisum:eu_human_rights_convention

Kinderrechtenverdrag

Artikel 3 Lid 3: De Staten die partij zijn, waarborgen dat de instellingen, diensten en voorzieningen die verantwoordelijk zijn voor de zorg voor of de bescherming van kinderen voldoen aan de door de bevoegde autoriteiten vastgestelde normen, met name ten aanzien van de veiligheid, de gezondheid, het aantal personeelsleden en hun geschiktheid, alsmede bevoegd toezicht.

Geen beheer van wolven belemmert kinderen in grote mate in hun spel, recreatie en vrije tijd buitenshuis. De huidige gang van zaken is strijdig met artikel 31 van het kinderrechtenverdrag.

Artikel 31, Vrije tijd, spel en recreatie Lid 1: De Staten die partij zijn, erkennen het recht van het kind op rust en vrije tijd, op deelneming aan spel en recreatieve bezigheden passend bij de leeftijd van het kind, en op vrije deelneming aan het culturele en artistieke leven.

Lid 2: De Staten die partij zijn, eerbiedigen het recht van het kind volledig deel te nemen aan het culturele en artistieke leven, bevorderen de verwezenlijking van dit recht, en stimuleren het bieden van passende en voor ieder gelijke kansen op culturele, artistieke en recreatieve bezigheden en vrijetijdsbesteding

Kinderen kunnen in bepaalde gebieden niet meer te voet of per fiets naar school en worden dan per auto vervoerd naar school of andere activiteiten die onder hun grondrechten vallen. De discussie over wolven mag niet misbruikt worden door activistische organisaties en aanhang die volgens hun statuten tot doel hebben om voor anderen te bepalen wat ze voortaan mogen eten. Met te veel wolven wordt het boeren, tuinders en akkerbouwers onmogelijk gemaakt om veilig op het land te werken om voedsel te produceren. Met het oog op de instabiele situatie in de wereld moet veilig voedsel produceren mogelijk blijven. De sociaaleconomische schade is groot. Jaarlijks zijn er in Nederland miljoenen toeristen die traditioneel in wolvengebieden verblijven.^{8,9} Dit is een rechtvaardigheidsgrond uit de HR om in te grijpen in de wolvenstand. Anders dan voorgesteld wordt in de nota van toelichting onder 3.3 mag in Nederland de wolf niet toegevoegd worden aan het leefgebied van een bestaand Natura 2000-gebied dat niet is afgesloten ter bescherming van derden. Het is aannemelijk dat andere natuurdoelen die Nederland op slot houden zeker niet gehaald worden bij (her)introductie van de wolf. De sociaaleconomische omstandigheden van ons dicht bevolkt land rechtvaardigen dit. Het ongecontroleerd zonder populatiebeheer aanwezig hebben van wolven is strijdig met het verslechteringsverbod uit de Habitatrichtlijn.¹⁰

⁸ <https://nbtcmagazine.maglr.com/cijfers-internationale-bezoekers-nederland-1/ontwikkelingen-inkomend-toerisme-nederland#:~:text=Aantal%20internationale%20verblijfgasten%20in%20Nederland,-Ontwikkeling%20inkomend%20toerisme&text=Het%20inkomend%20toerisme%20herstelde%20zich,meer%20dan%2020%2C3%20miljoen.>

⁹ <https://www.gelderland.nl/nieuws/hardloopster-gebeten-door-vermoedelijk-wolf-in-park-hoge-veluwe#:~:text=Op%20zondag%2013%20april%202025,Omstanders%20hebben%20het%20dier%20verjaagd.&text=Het%20slachtoffer%20is%20naar%20het,daar%20behandeld%20aan%20haar%20verwondingen.>

<https://www.telegraaf.nl/nieuws/226316766/vrouw-vermoedelijk-aangevallen-door-wolf-op-utrechtse-heuvelrug-hij-hapte-in-haar-linker-bovenbeen>

<https://www.deputtenaer.nl/lokaal/dieren/1149693/wolf-valt-hond-aan-in-putten-eigenaresse-geschrokken>

<https://www.gelderland.nl/nieuws/weer-incident-met-hond-en-vermoedelijke-wolf>

¹⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:31992L0043&from=LV>

HR art 6 lid 2

De Lid-Staten treffen passende maatregelen om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van de natuurlijke Habitats en de Habitats van soorten in de speciale beschermingszones niet verslechtert en er geen storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de zones zijn aangewezen voor zover die factoren, gelet op de doelstellingen van deze richtlijn een significant effect zouden kunnen hebben.'

Europa heeft de bescherming van de wolf terecht recent versoepeld.¹¹

*De Bern-conventie (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats) is een verdrag van de Raad van Europa dat in 1979 in Bern werd gesloten. Het doel is het behoud van (met name bedreigde) wilde dier- en plantensoorten.*¹²

De Europese Commissie gaat uit van een sterk groeiende wolvenpopulatie van 20.000 exemplaren. De wolf zonder natuurlijke vijanden kent geen instandhoudingsprobleem en leidt tot grote overlast. De versoepeling van het Verdrag van Bern is ten gunste van haar doel, omdat andere kwetsbare soorten die nu het slachtoffer zijn geworden of kunnen worden van de wolf zonder natuurlijke vijanden niet verder verslechteren als er populatiebeheer wordt ingevoerd.

De situatie nu laat zien wat binnen enkele jaren steeds vaker gebeurt als er geen beheer of natuurlijke vijanden van wolven zijn.

Dit is het schikbeeld van inwoners: <https://omroepwenterand.nl/den-ham/roedel-van-ruim-50-wolven-gezien-in-den-ham/>

De vele geschonden grondrechten van mensen en kinderen moeten hoger op de ranglijst komen dan de rechten van de wolf.

Evenredigheid en belangenafweging

Volgens het beginsel van evenredigheid, dat onderdeel is van het Nederlandse- en Europese bestuursrecht, moeten maatregelen proportioneel zijn in relatie tot het te beschermen belang. Het beleid, dat onder meer de bescherming van de wolf versterkt zonder voldoende rekening te houden met de negatieve gevolgen voor de overige natuur, landbouw, gehouden dieren, openbare veiligheid, volksgezondheid, (psychische) gezondheid en eigendommen, is niet in overeenstemming met dit beginsel. De belangen van burgers en eigenaren worden onevenredig zwaar getroffen. Natuurbehoud mag niet onevenredig ingrijpen in fundamentele mensenrechten.¹²

Verantwoordelijkheid en zorgplicht van de overheid

De overheid heeft juist de plicht om de volksgezondheid en openbare veiligheid te waarborgen en niet alleen de plicht om de natuur en biodiversiteit te beschermen. Het accent op het beschermen van soorten mag niet ten koste gaan van de fundamentele kinder- en mensenrechten, zoals het recht op goede (psychische) gezondheid, een veilige leefomgeving en het eigendomsrecht.

¹¹ <https://www.europarl.europa.eu/news/nl/press-room/20250502IPR28221/de-wolf-ep-stemt-in-met-wijziging-beschermingsstatus-in-de-eu>

¹² Het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie; artikel 6, 35 en 52 (https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_nl.pdf)

Een beleid dat onvoldoende maatregelen treft om schade en risico's te beperken, kan worden gekwalificeerd als het niet nakomen van de zorgplicht die de overheid heeft.¹³

Eigendomsrecht en schade

Het eigendomsrecht, beschermd onder zowel nationale als Europese wetgeving, impliceert dat schade aan eigendommen door dieren op vee zorgvuldig moet worden gecompenseerd. De huidige maatregelen en subsidies voor het afschermen van land en vee blijken onvoldoende of zijn niet betaalbaar voor veel boeren en landeigenaren.

Het onvermogen of de ontoereikendheid van de getroffen maatregelen ondermijnt het eigendomsrecht en ondermijnt het vertrouwen in het evenwicht tussen de grondwettelijke rechten en het natuurbeleid.¹⁴

Alternatieven en subsidiariteit

Het beginsel van subsidiariteit en proportionaliteit binnen de kinder- en mensenrechten en het milieurecht stelt dat ingrijpende maatregelen slechts gerechtvaardigd zijn indien minder ingrijpende alternatieven niet toereikend zijn. Uit de praktijk blijkt dat de protocollen en subsidies voor het afschermen van landerijen en vee niet alleen achterhaald zijn en schadelijk is voor overige fauna, maar ook onbetaalbaar en niet effectief. Daarmee is het op deze wijze beschermen van gehouden vee tegen de wolf en goudjakhals niet in overeenstemming met wat redelijk en billijk is en is er geen enkele bescherming van de openbare veiligheid voor eenieder.^{15, 16}

Conclusie

Kortom, NMV roept de overheid op om een grondige en evenwichtige afweging te maken die juist de fundamentele rechten en belangen van burgers en eigenaren van grond en vee respecteert en niet alleen het natuurbeloud centraal stelt. Het beleid dient te zorgen voor adequate bescherming van veiligheid, eigendom en volksgezondheid, en niet onevenredig te worden belast door maatregelen die in de praktijk niet haalbaar of rechtvaardig blijken.

NMV vertrouwt erop dat deze overwegingen meegenomen worden in de verdere besluitvorming, en dat de overheid zich ervan bewust is dat het beschermen van de wolf en de jakhals niet ten koste mag gaan van de grondwettelijke, kinder- en mensenrechten van haar burgers.

Met vriendelijke groet,
Nederlandse Melkveehouders Vakbond

Ir. H. Endendijk (voorzitter)

¹³ Nederlandse Grondwet; artikel 21 en 22

¹⁴ EVRM, Eerste Protocol; artikel 1

¹⁵ Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU); artikel 5 en 11

¹⁶ Het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie; artikel 52